

Agnieszka Sapa¹

Katedra Makroekonomii i Gospodarki Żywnościowej
Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Pomoc żywnościowa w kontekście good governance i społecznej odpowiedzialności

Food aid in the context of good governance and social responsibility

Synopsis. W pracy zwrócono uwagę na kwestię pomocy żywnościowej jako swego rodzaju sposób realizacji „good governance” i społecznej odpowiedzialności krajów bogatych względem krajów biednych. Opracowanie ma charakter przeglądowy. W pierwszej części przedstawiono niedożywienie jako problem globalny współczesnej gospodarki światowej. W drugiej części scharakteryzowano pomoc żywnościową z uwagi na formę jej dostarczania, sposób zakupu, czy głównych dostawców i odbiorców. W podsumowaniu podkreślono, że pomoc żywnościowa w warunkach nierozwiązanego problemu głodu systematycznie maleje, jej udzielanie jest determinowane czynnikami politycznymi i ekonomicznym, a jej ostateczny wpływ na sytuację żywnościową w krajach rozwijających się nie jest jednoznaczny.

Słowa kluczowe: pomoc żywnościowa, good governance, społeczna odpowiedzialność.

Abstract. The paper focuses on the issue of food aid as a kind of implementation of good governance and social responsibility of rich countries towards poor countries. The study may be characterized as a review. In the first part, hunger as a global problem of the modern world economy is taken under consideration. In the second part, the food aid is characterized by taking into account the form of food delivery, methods of food purchase, main donors and beneficiaries. The author concludes by emphasizing that food aid due to the unsolved problem of hunger has been steadily decreasing, it is determined by political and economic factors, and its ultimate impact on the food situation in developing countries is not clear.

Key words: food aid, good governance, social responsibility.

Wstęp

Jednym z wyzwań, przed którymi stała od dziesiątek lat i wciąż w XXI wieku stoi społeczność międzynarodowa, jest głód na świecie. Rozwiązanie problemu żywnościowego wiąże się, z jednej strony, z koniecznością identyfikowania przyczyn utraty bezpieczeństwa żywnościowego i monitorowania sytuacji żywnościowej poszczególnych regionów, krajów czy gospodarstw domowych. Z drugiej strony niezbędne jest szukanie sposobów przeciwdziałania utracie bezpieczeństwa żywnościowego oraz ograniczania skutków głodu i niedożywienia. Zagwarantowanie prawa człowieka do żywności leży w zakresie zainteresowania „good governance” oraz społecznej odpowiedzialności rządów, organizacji międzynarodowych czy przedsiębiorstw. W poniższym opracowaniu, które ma charakter przeglądowy, zwrócono uwagę na pomoc żywnościową jako swego rodzaju sposób

---

¹ Dr, e-mail: agnieszka.sapa@ue.poznan.pl.

realizacji „good governance” i społecznej odpowiedzialności krajów bogatych względem krajów biednych. Problem żywnościowy i kwestia zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego w największym stopniu dotyczą bowiem krajów rozwijających się.

Głód jako problem globalny

W 2009 roku, według szacunków FAO, liczba głodujących na świecie kształtowała się na poziomie ponad jednego miliarda. Głód, utożsamiany z niedożywieniem, oznacza taką sytuację, kiedy dzienna dawka żywności spożywana przez ludzi nie zawiera odpowiedniej liczby kalorii, która jest niezbędna, aby zaspokoić minimalne potrzeby fizjologiczne człowieka do aktywnego życia [WFP 2010a]. Głód jest przejawem braku bezpieczeństwa żywnościowego. Sama koncepcja bezpieczeństwa żywnościowego oznacza natomiast sytuację, kiedy wszyscy ludzie cały czas mają fizyczny, społeczny i ekonomiczny dostęp do bezpiecznej i pożywnej żywności, wystarczającej do zaspokojenia ich potrzeb żywieniowych oraz preferencji dla aktywnego i zdrowego życia².

Liczba niedożywionych na świecie od początku lat 70ych, kiedy kształtowała się na poziomie ponad 870 mln, systematycznie malała do połowy lat 90ych (około 825 mln). W kolejnych latach następował jednak systematyczny wzrost liczby głodujących do około 1,02 mld w 2009 roku. Natomiast udział niedożywionych w populacji świata systematycznie obniżał się z poziomu około 34% w latach 1969-1971 do około 16% w latach 2004-2006. W kolejnych latach, między innymi w wyniku kryzysu żywnościowego i kryzysu finansowego, udział ten zaczął wzrastać i w 2009 roku oszacowano go na poziomie około 20%, czyli zbliżonym do obserwowanego w latach 1990-1992 [The State... 2009, s. 8-11].

Problem braku dostępu do żywności dotyczy przede wszystkim krajów rozwijających się. Przykładowo w latach 2004-2006 na świecie było około 873 mln niedożywionych ludzi, z czego blisko 858 mln żyło w krajach rozwijających się (tab. 1). Kraje Azji i Pacyfiku odpowiadały za 66% głodujących w krajach rozwijających się, a udział niedożywionych w populacji świata kształtował się na poziomie 16%. W krajach Ameryki Łacińskiej i rejonu Karaibów udział niedożywionych obejmował 8% ludności, co jednocześnie przekładało się na ponad 5% wszystkich głodujących w krajach rozwijających się. Z kolei w krajach Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej udział głodujących był na poziomie 8%, co odpowiadało blisko 4% głodujących w krajach rozwijających się. W regionie Afryki Subsaharyjskiej udział niedożywionych stanowił aż 30% populacji i jednocześnie blisko 25% wszystkich głodujących w krajach rozwijających się³. W krajach transformujących się problem niedożywienia skumulowany był w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP), gdzie udział głodujących kształtował się na poziomie 7% [The State... 2006, s. 32-33; The State 2009, s. 48-53].

---

² Należy podkreślić, że bezpieczeństwo żywnościowe nie jest utożsamiane z samowystarczalnością żywnościową. Samo pojęcie bezpieczeństwa żywnościowego pojawiło się dopiero w połowie lat 70-tych XX wieku i było potem modyfikowane [Michna 1998, s. 63-64; Trade... 2003, s. 25-26; The State... 2009, s. 8]. Ta część opracowania jest częścią innego tekstu autorki [Sapa 2010].

³ Ludność Azji i Pacyfiku stanowiła 68% populacji krajów rozwijających się, Ameryki Łacińskiej i Karaibów odpowiednio 11%, Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki 8%, Afryki Subsaharyjskiej 13%.

Tabela 1. Liczba głodujących (mln) oraz ich udział (%) w populacji świata według regionów

Table 1. The number (millions) and share (%) of starving people in the world population, by region

Region	Liczba głodujących w latach, mln				Udział w populacji w latach, %			
	1990-92	1995-97	2000-02	2004-06	1990-92	1995-97	2000-02	2004-06
Świat	845,3	824,9	856,8	872,9	16	14	14	13
Kraje rozwinięte	19,1	21,4	18,7	15,2				
Kraje rozwijające się	826,2	803,5	838	857,7	20	18	17	16
Azja i Pacyfik	585,7	528,5	552,1	566,2	20	17	16	16
Ameryka Łacińska i rejon Karaibów	52,6	51,8	49,4	45,3	12	11	9	8
Bliski Wschód i Afryka Północna	19,1	29,6	31,6	33,8	6	8	8	8
Afryka Subsaharyjska	168,8	193,6	205	212,3	34	34	32	30

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FAO [2009, s. 48-49].

W okresie od lat 1990-1992 do lat 2004-2006 liczba głodujących w krajach rozwijających się wzrosła o 31 mln (w tym samym czasie liczba niedożywionych w krajach rozwiniętych obniżyła się z ponad 19 mln do ponad 15 mln). Należy jednak podkreślić, że początkowo nastąpił spadek liczby głodujących o 26 mln pomiędzy latami 1990-1992 i 1995-1997, by potem ponownie wzrosnąć. Obniżeniu uległ udział głodujących w populacji krajów rozwijających się o 4 punkty procentowe z 20% w latach 1990-1992 do 16% w latach 2001-2003⁴. W latach między 1990-1992 a 2004-2006 w krajach Azji i Pacyfiku⁵, Ameryki Łacińskiej i rejonu Karaibów nastąpił spadek zarówno liczby głodujących, jak i ich procentowego udziału. Natomiast w Afryce Subsaharyjskiej liczba głodujących wzrosła (ze 169 mln do ponad 212 mln) przy malejącym procentowym udziale (z 34% w latach 1990-1992 do 30% w latach 2004-2006) [The State... 2009, s. 48-50]. Szacuje się, że najwięcej głodujących w wymiarze absolutnym zamieszkuje kraje Azji i Pacyfiku, z kolei największy udział niedożywionych w populacji danego regionu obserwuje się w krajach Afryki Subsaharyjskiej. Warto tu jednak podkreślić, że problem głodu nie dotyczy wszystkich krajów danego regionu w jednakowym stopniu⁶.

Problem głodu to nie jest bezpośrednio problem braku żywności w jej fizycznym wymiarze, przynajmniej w skali globalnej. Jak słusznie zauważa Tangerman, problem głodu to problem podziału, rozumiany jako zjawisko ekonomiczne w kontekście asymetrycznego podziału dochodu świata [Małysz 2009, s. 121-123]. Podkreśla się tu więc nie tyle brak dostępności fizycznej do żywności, co dostępności ekonomicznej. Zakładając pięcioetapowy model rozwoju rolnictwa światowego, można przyjąć, że ograniczenie

⁴ Udział głodujących w krajach rozwijających się obniżył się z 37% w latach 1969-1971 do 28% w latach 1979-1981 i dalej do 20% w latach 1990-1992.

⁵ Spadek liczby głodujących wynikał przede wszystkim z ograniczenia liczby głodujących w Chinach z 194 mln do 150 mln, tj. z 16% do 12%, w Wietnamie z 21 mln do 14 mln, czyli z 31% do 17%.

⁶ Szczegółowe analizy na poziomie poszczególnych krajów można znaleźć na przykład w raportach FAO zamieszczonych m.in. na stronie www.fao.org.

problemu głodu wiąże się między innymi z koniecznością przesuwania poszczególnych krajów na wyższe etapy rozwoju, do czego niezbędny jest odpowiedni poziom rozwoju społeczno-gospodarczego [Tomczak 2005, s. 56-70]. Należy jednak mieć świadomość, że głód nie jest determinowany jednym czynnikiem. Wśród przyczyn głodu na świecie wymienia się między innymi charakter procesów demograficznych, poziom rozwoju rolnictwa (wydajność pracy w rolnictwie, postęp techniczny, infrastruktura, kapitał ludzki), warunki przyrodniczo-klimatyczne i występujące klęski żywiołowe, konflikty zbrojne, brak stabilności politycznej, epidemie, nierówność wobec prawa, korupcję [Gulbicka 2009, s. 33-78]. W poszczególnych krajach znaczenie tych czynników jest odmienne, uwarunkowane aspektami historycznymi, ekonomicznymi, politycznymi, społecznymi, religijnymi czy kulturowymi.

Społeczność międzynarodowa (rozumiana tu m.in. jako organizacje międzynarodowe, rządy poszczególnych państw) od wielu lat podejmuje różne inicjatywy, które mają na celu ograniczenie problemu głodu na świecie. Można założyć, nie bez ryzyka, że jednym ze sposobów ograniczania głodu realizowanym od lat przez społeczność międzynarodową jest pomoc żywnościowa⁷. Jednak analiza Kowalczyka wskazuje, że w zasadzie nie ma zgody i jedności co do wspólnego działania w aspekcie głodu, wyżywienia i rolnictwa, a „globalizacja agrobiznesu oznacza prymat interesów transnarodowych korporacji spożywczych nad zrównoważonym rozwojem, możliwością ograniczenia głodu oraz poprawy sytuacji najuboższych” [Kowalczyk 2010, s. 43].

Pomoc żywnościowa; wybrane statystyki

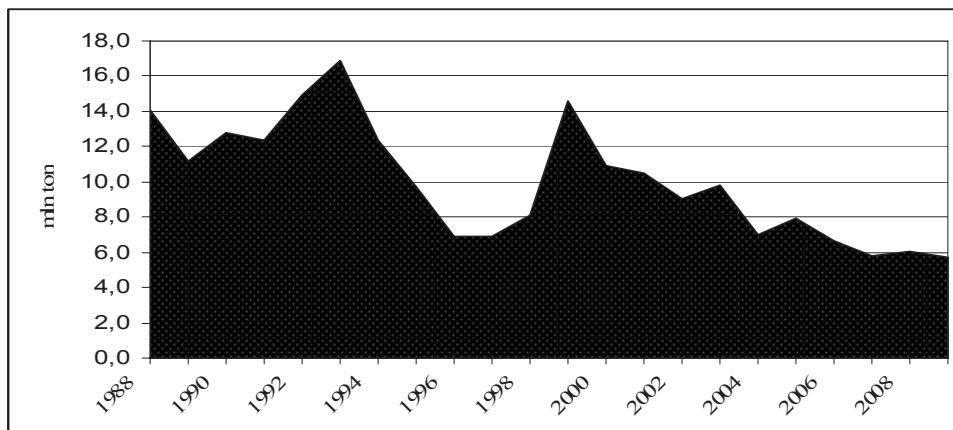
Pomoc żywnościowa obejmuje zestaw instrumentów, instytucji, działań, które mają na celu dostarczanie żywności w sytuacjach jej braku. W niniejszym opracowaniu pomoc żywnościowa jest rozumiana jako międzynarodowa pomoc żywnościowa, czyli przepływ żywności lub środków na zakup żywności z krajów bogatych do biednych⁸. Dane statystyczne pochodzą z bazy danych International Food Aid Information System (INTERFAIS) Światowego Programu Żywnościowego (WFP, World Food Programme) [WFP 2010b].

Współczesna pomoc żywnościowa została zapoczątkowana w latach 50ych XX wieku przez USA i Kanadę. Inicjatywa pomocy żywnościowej zbiegła się m.in. z amerykańską polityką wspierania cen rolnych, w wyniku której powstały nadwyżki zbóż. Stąd też pomoc żywnościowa stała się instrumentem ograniczania kosztów przechowywania zapasów oraz zdobywania nowych rynków zbytu. Od lat 70ych XX wieku drugim największym dostawcą pomocy żywnościowej jest Unia Europejska, co było m.in. wynikiem zastosowanych wcześniej instrumentów wspólnej polityki rolnej [Mousseau 2005, s. 3].

---

⁷ Należy mieć na uwadze, że obok pomocy żywnościowej realizowana jest również oficjalna pomoc rozwojowa (ODA, Official Development Aid) i pomoc humanitarna. W pewnych aspektach podział pomocy na takie trzy rodzaje nie jest jednoznaczny.

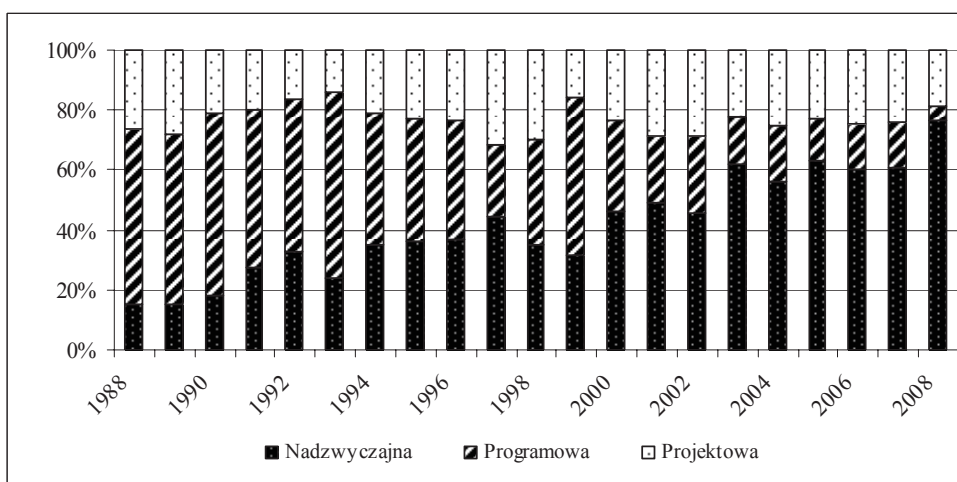
⁸ W analizie tym samym pomija się pomoc żywnościową wchodzącą w skład np. krajowej pomocy żywnościowej, w postaci dożywiania dzieci w szkołach czy programu bonów żywnościowych w USA.

Rys. 1. Kształtowanie się wielkości dostarczonej pomocy żywnościowej w latach 1988-2009, mln t

Fig.1. Size of delivered food aid in 1988-2009, million tonne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INTERFAIS [WFP 2010b].

Rys. 2. Pomoc żywnościowa w latach 1988-2009 według form jej dostarczenia, %

Fig. 2. Food aid according to forms of delivery in the period 1988-2009, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INTERFAIS [WFP... 2010b]

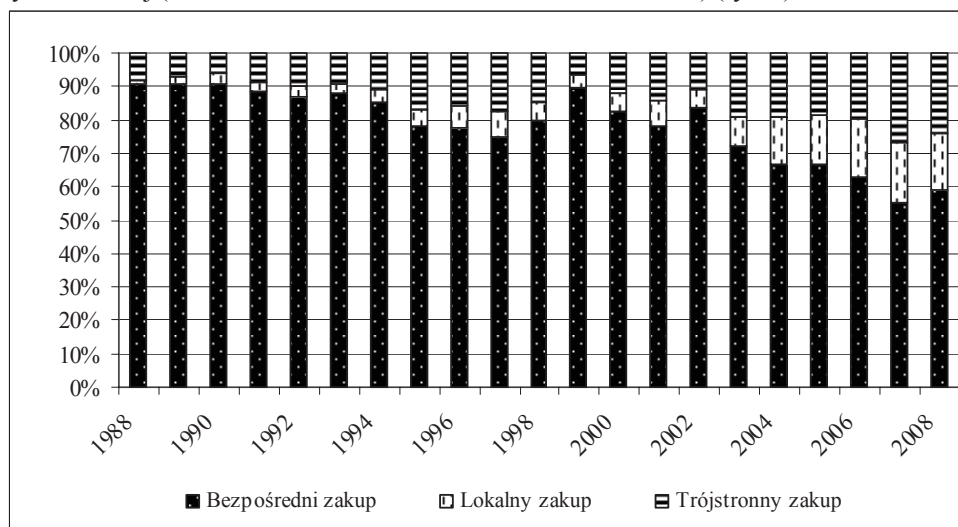
Wielkość dostarczonej pomocy żywnościowej w 2009 roku oszacowana została na poziomie 5,7 mln ton, czyli najniższym od 1961 roku. Jednocześnie obserwuje się, że od 1999 roku, kiedy dostarczono blisko 15 mln ton żywności, jej ilość systematycznie malała (rys.1) [Food... 2010, s. 3, 10]. Pomoc żywnościowa dostarczana jest w ramach trzech form.

- Programowej pomocy żywnościowej (Program Food Aid), która do niedawna była dominującą formą pomocy żywnościowej (rys. 2). Ten sposób dostarczania

pomocy żywnościowej stanowi jednocześnie swego rodzaju wsparcie ekonomiczne. Większość pomocy żywnościowej w ramach tej formy jest dostarczana na poziomie rząd-rząd, a następnie żywność jest sprzedawana na rynku.

- Nadzwyczajnej pomocy żywnościowej (Relief albo Emergency Food Aid) stanowiącej do lat 90ych XX wieku niewielki odsetek ogólnej pomocy żywnościowej. Dopiero w ostatnich dziesięciu latach stała się dominującą częścią ogólnej pomocy żywnościowej. Żywność w ramach tej formy jest dostarczana za darmo głównie poprzez Światowy Program Żywnościowy, organizacje pozarządowe oraz rządowej instytucje państwowe. Pomoc ta zazwyczaj wykorzystywana jest w sytuacji wojen, katastrof naturalnych czy wysiedleń ludności.
- Projektowej pomocy żywnościowej (Project Food Aid), która polega np. na wspieraniu działań związanych z promowaniem rolniczego i ekonomicznego trozwoju i właściwego odżywiania (np. żywność za pracę czy programy żywienia w szkołach). Ta forma pomocy jest również dostarczana przede wszystkim przez WFP, organizacje pozarządowe i rządowej przez instytucje państwowe.

Od 1988 roku wzrósł udział nadzwyczajnej pomocy żywnościowej, z ponad 15% w 1988 roku do 76% w 2008 roku i 2009 roku. Zmalało znaczenie programowej pomocy żywnościowej (60% udział w 1988 roku i 4% udział w 2009 roku) (rys. 2).

Rys. 3. Pomoc żywnościowa według sposobów nabywania żywności przez donatorów w latach 1998-2008, %

Fig. 3. Food aid according to ways of purchasing the food by donors in the period 1998-2008, %

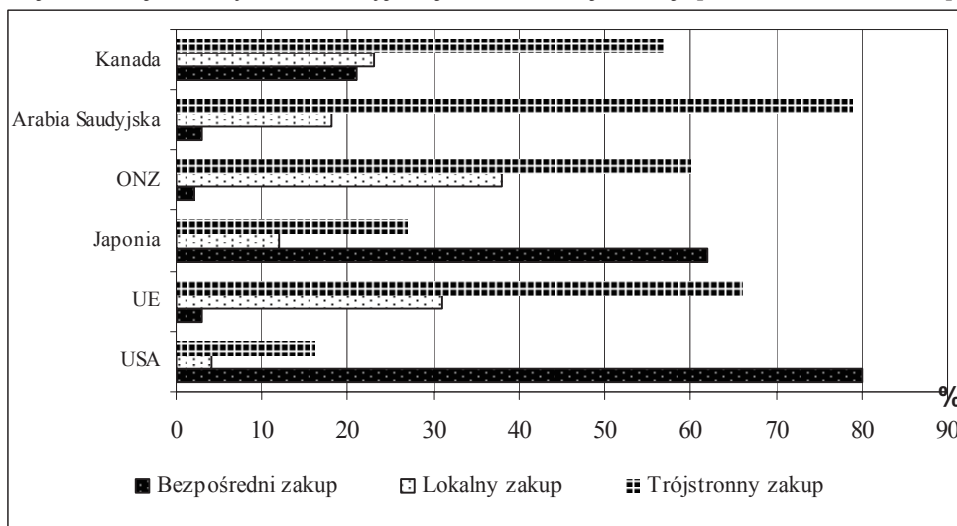
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych INTERFAIS [WFP... 2010b].

Dostarczana żywność w ramach programów pomocowych może być nabywana przez:

- bezpośredni zakup (direct transfers), kiedy żywność jest dostarczana bezpośrednio z kraju donatora do kraju odbiorcy,

- lokalny zakup (local purchases), w ramach którego żywność jest nabywana i rozdzielana w kraju odbiorcy pomocy,
- trójstronny zakup (triangular purchases) polegający na tym, że kraj donator pomocy dostarcza do kraju odbiorcy żywność zakupioną w kraju trzecim.

W latach 1988-2009 największy udział w ogólnej pomocy żywnościowej miała żywność nabywana w krajach będących donatorami pomocy (rys. 3). Udział ten jednak systematycznie obniżał się, z ponad 90% w 1988 roku do około 60% w 2008 roku. Tym samym wzrastało znaczenie zarówno lokalnych, jak i trójstronnych zakupów w ogólnej pomocy żywnościowej. Warto tu jednak zaznaczyć, że w wymiarze absolutnym następował systematyczny spadek wielkości pomocy żywnościowej nabywanej w ramach bezpośrednich zakupów, z ponad 13 mln ton w 1999 roku do 3,5 mln ton w 2008 roku. W tym samym czasie miał miejsce wzrost lokalnych i trójstronnych zakupów żywności, odpowiednio z 0,5 mln ton i 0,9 mln ton w 1999 roku do 1 mln ton i 1,4 mln ton w 2008 roku [WFP... 2010b]. W 2009 roku 58% lokalnych i trójstronnych zakupów miało miejsce w krajach Afryki Subsaharyjskiej, a 26% w krajach Azji [Food... 2010, s. 21-22].

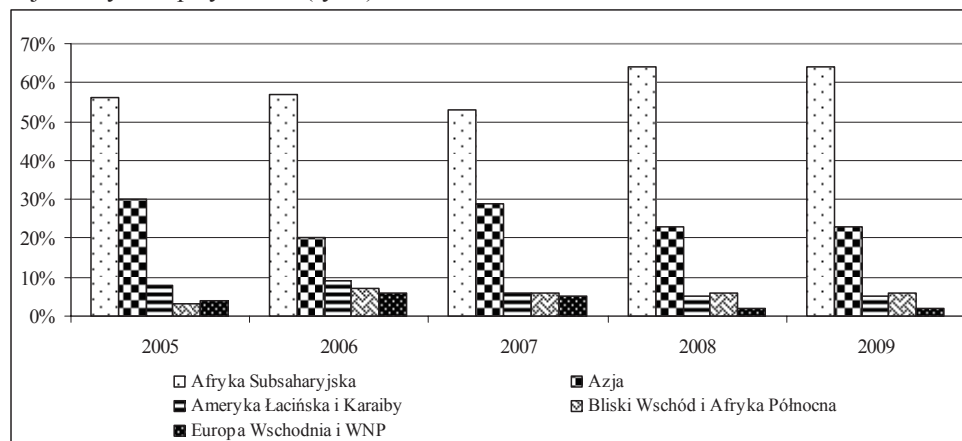
Rys. 4. Sposoby nabywania żywności przez głównych donatorów pomocy żywnościowej w 2009 roku, %

Fig. 4. The ways of purchasing food by chief donors of the food aid in 2009, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu FAO [Food... 2010, s. 14]

Największymi dostawcami pomocy żywnościowej są USA i UE. W 2008 dostarczyły one 71% (odpowiednio 52% i 19%) ogólnej pomocy żywnościowej, a w 2009 roku 68% (odpowiednio 51% i 17%). Według wstępnych danych, w 2009 roku sześciu donatorów odpowiadało za około 91% ogólnej pomocy żywnościowej. Były to USA (51%), Unia Europejska (17%), ONZ (8%), Japonia (7%), Arabia Saudyjska (4%) oraz Kanada (4%). Jednocześnie w ostatnich latach obserwuje się obniżenie udziału USA i UE na rzecz pozostałych krajów. Donatorzy pomocy różnią się z uwagi na sposób nabywania żywności. Dla przykładu w 2009 roku w USA dominował bezpośredni zakup żywności (80%),

podobnie jak w Japonii (62%). W pozostałych przypadkach największe znaczenie miał trójstronny zakup żywności (rys 4).

Rys. 5. Udział poszczególnych regionów jako odbiorców pomocy żywnościowej w latach 2005-2009, %

Fig. 5. The share of individual regions as recipients in the global food aid in the period 2005-2009, %

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportu FAO [Food... 2010, s. 9]

Pomoc żywnościowa była głównie dostarczana do krajów rozwijających się, w tym do krajów najsłabiej rozwiniętych (LDCs, Least developed countries) i krajów o niskim dochodzie i deficycie żywności (LIFDCs, Low income, food-deficit countries). Przykładowo w 2008 roku do krajów rozwijających się skierowano ponad 98% ogólnej pomocy żywnościowej, do krajów LDCs 51,5%, a do krajów LIFDCs blisko 93%. W latach 2005-2009 ponad połowa pomocy żywnościowej skierowana została do krajów Afryki Subsaharyjskiej, natomiast 20-30% do krajów Azji (rys. 5). W 2009 roku z pomocy żywnościowej skorzystało 89 krajów, z czego 41 w Afryce Subsaharyjskiej, 16 w Azji, 13 w Ameryce Łacińskiej i rejonie Karaibów, 11 na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej oraz 8 w Europie Wschodniej i WNP. W 2009 roku odbiorcami ponad połowy ogólnej pomocy żywnościowej było 8 krajów: Etiopia (17%), Sudan (9%), Korea, Pakistan, Zimbabwe, Afganistan (odpowiednio po 5%) [Food... 2010, s. 44].

Podsumowanie

Pomoc żywnościowa jest odpowiedzią społeczności międzynarodowej na światowy problem głodu. Działanie te nie budzą kontrowersji w sytuacji nagłej utraty bezpieczeństwa żywnościowego przez dany kraj w efekcie np. klęsk żywiołowych czy wojen. Jednak ponad 50-letnia historia udzielania pomocy żywnościowej i ciągle nierozwiązany problem głodu skłaniają do zastanowienia się nad efektywnością tej formy pomocy oraz jej przemodelowaniem [Mousseau 2005, s. 28-35; Clements 2008, s. 8-15]. Jak wskazują dane statystyczne, wielkość pomocy żywnościowej systematycznie maleje w warunkach rosnącej liczby głodujących na świecie. Obserwowane zmiany skali i charakteru pomocy żywnościowej powiązane są z kilkoma kwestiami. Obniżeniu wielkości pomocy

żywnościowej towarzyszy wzrost wartości oficjalnej pomocy rozwojowej [The State... 2009, s. 12], co wiąże się ze zmieniającym się podejściem organizacji międzynarodowych oraz państw do ukierunkowania pomocy rozwojowej, między innymi w wyniku krytycznej oceny efektywności pomocy żywnościowej w kontekście ograniczania głodu i biedy w krajach rozwijających się [Ho i Hanrahan 2010, s. 12-16; Dumping... 2005, s. 8-9; Mousseau 2005, s. 11-14]. W wyniku przeprowadzanych zmian w polityce rolnej krajów będących głównymi dostawcami pomocy żywnościowej, obniżeniu ulegał poziom zapasów, których wcześniejszy nadmiar i związane z nimi koszty były przyczyną inicjowania pomocy żywnościowej [Barrett i Maxwell 2004, s. 53]. Wzrost znaczenia nadzwyczajnej pomocy żywnościowej kosztem pozostałych form (programowej i projektowej) był rezultatem zarówno występowania sytuacji nadzwyczajnych, ograniczeń budżetowych, jak i krytyki efektywności np. pomocy programowej [White... 2006, s. 2, 5; Barrett i Maxwell 2004, s. 55; Clements 2008, s. 4-5]. Systematyczny spadek udziału bezpośrednich zakupów w ramach sposobów nabywania żywności nastąpił, ponieważ za bardziej efektywne, względnie tańsze i szybsze uznaje się pozostałe formy zakupu (lokalny i trójstronny zakup) [White... 2006, s. 3-4; Harvey i in. 2010, s. 2]. Sytuacja żywnościowa na świecie skłania donatorów pomocy żywnościowej do poszukiwania nowych sposobów dostarczania pomocy, poprawy efektywności istniejących i przechodzenia od pomocy żywnościowej w stronę wsparcia żywnościowego (food assistance) [Harvey i in. 2010, s. 1].

Na pomoc żywnościową można spojrzeć od strony krajów-donatorów oraz krajów-odbiorców. Z punktu widzenia krajów-donatorów udzielanie pomocy żywnościowej nie musi być zdeterminowane wyłącznie względami humanitarnymi. Ważne są również czynniki polityczne czy ekonomiczne [Dumping... 2005, s. 10-11]. Takie wieloaspektowe ujęcie pojawia się np. w polityce USA, gdzie wśród celów pomocy żywnościowej wymienia się walkę z głodem i jego przyczynami, wspieranie godziwego i zrównoważonego rozwoju (w tym rozwoju rolnego), ekspansję handlową, wspieranie własności prywatnej i rozwiązań wolnorynkowych w krajach rozwijających się oraz zapobieganie konfliktom [US International... 2009, s. 3]. Wcześniej wśród celów wymieniano również rozwój i poszerzanie rynków eksportowych dla amerykańskich produktów rolnych [US International... 2000, s. 1]. Pomoc żywnościowa może być bowiem wykorzystywana jako forma wspierania sektora rolnego, stąd też działania te stają się przedmiotem negocjacji w ramach Światowej Organizacji Handlu [White... 2006, s. 6; Dumping... 2005, s. 15-18]. W zależności od przyjętej formy nabywania żywności i jej dostarczania pomoc żywnościowa umożliwia pozbywanie się nadwyżek żywności i związanych z nimi kosztów, wspieranie wybranych grup zawodowych czy pozyskiwanie środków finansowych przez organizacje pozarządowe [Barrett i Maxwell 2005, s. 87-106].

Z punktu widzenia krajów-odbiorców pomoc żywnościowa, obok bieżącej poprawy poziomu bezpieczeństwa żywnościowego, może wywoływać również ujemne skutki [Dumping... 2005, s. 9-10]. Dostarczanie żywności, kupowanej w krajach-donatorach, może negatywnie oddziaływać na produkcję rolną i dochody producentów rolnych w krajach rozwijających. Niewłaściwa i nieefektywnie zarządzana pomoc żywnościowa ogranicza rozwój lokalnych rynków w krajach rozwijających się, ich możliwości handlowe i rozwojowe. Wpływa również na wzrost kosztów pomocy żywnościowej i dłuższy czas jej dostarczania [White... 2006, s. 4]. Zmusza to społeczność międzynarodową do szukania bardziej efektywnych systemów zarządzania pomocą żywnościową [Barrett i Maxwell 2004, s. 53-57; Mousseau 2005, s. 28-35]. Należy jednak podkreślić, że pomoc żywnościowa nie może zastępować działań rządów poszczególnych państw w walce z

głodem. To na nich spoczywa bowiem opracowanie i wdrażanie strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, w ramach których zapewnienie bezpieczeństwa żywnościowego będzie priorytetem. Działania podejmowane na poziomie kraju pozwalają w większym stopniu uwzględnić lokalne instytucje, podmioty gospodarcze, uwarunkowania ekonomiczne, społeczne czy kulturowe [Food... 2010, s. 34]. Istotne jest, aby pomoc żywnościowa, jeżeli nie towarzyszą jej odpowiednie prorozwojowe działania komplementarne, nie oddziaływała tylko na skutki braku bezpieczeństwa żywnościowego, ale na jego przyczyny. Ponadto należy mieć na względzie to, że ograniczanie problemu głodu to działania długookresowe i wielopłaszczyznowe, a problem żywnościowy jest „(...) tak szeroki i wyjątkowo złożony, że jest prawie niemożliwe dla okazynego lub nawet umiarkowanego zainteresowanego obserwatora zrozumieć jego prawdziwe wymiary albo uchwycić jego skomplikowane współzależności z wieloma innymi aspektami wzrostu i rozwoju gospodarczego. Pomimo jego złożoności, problem ten wydaje się na pierwszy rzut oka oszukańczo prosty i dlatego jest podatny na uproszczenia, zwłaszcza, że jedzenie i rolnictwo wydają się być łatwo zrozumiałe dla przeciętnego obywatela (...). To z kolei prowadzi do nadmiernego akcentowania gotowych recept i cząstkowych rozwiązań, które są nie do zastosowania, są nieefektywne i nieadekwatne”. [Małysz 2009, s. 121-122].

Literatura

- Barrett Ch.B., Maxwell D.G. [2004]: PL480 Food Aid: We Can Do Better. *Choices. The magazine of food, farm and resource issues*. American Agricultural Economics Association.
- Barrett Ch. B., Maxwell D. G. [2005]: *Food Aid After Fifty Years. Recasting Its Role*. Routledge, Londyn.
- Clements K., Mittal A., Mousseau F. [2008]: *The Status of International Food Aid Negotiations: an Update to Food Aid or Food Sovereignty? Ending World Hunger in Our Time*. The Oakland Institute, April.
- Dumping food Aid: Trade or aid? (subsidized) food aid in kind: what is in it for WTO. [2005]. ICCO Food trade and nutrition coalition, April.
- Food Aid Flows 2009. Report. [2010]. WFP. [Tryb dostępu:] <http://www.wfp.org/content/food-aid-flows-2009-report>. [Data odczytu: 20.07.2010].
- Gulbicka B. [2009]: *Problemy wyżywienia w krajach rozwijających się. Program wieloletni 2005-2009. Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej*. IERiGŻ PIB, Warszawa.
- Harvey P., Proudlock K., Clay E., Riley B., Jaspars S. [2010]: *Food aid and food assistance in emergency and transitional contexts. A review of current thinking*. Humanitarian Policy Group, Synthesis Paper, June.
- Ho M.D., Hanrahan Ch.E. [2010]: *International Food Aid Programs: Background and Issues*. Congressional Research Service. Report for Congress, February 3.
- Kowalczyk S. [2010]: *Agrobiznes w warunkach kryzysu globalnego*. [W:] *Agrobiznes w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania*. A. Grzelak, A. Sapa A. (red.). *Zeszyty naukowe* nr 150, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
- Małysz J. [2009]: *Współczesny „problem żywnościowy”*. [W:] *Bezpieczeństwo żywności w erze globalizacji*. S. Kowalczyk (red.). Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Michna W. [1998]: *Bezpieczeństwo żywnościowe*. [W:] *Encyklopedia Agrobiznesu*. A. Woś (red.). Fundacja Innowacja, Warszawa.
- Mousseau F. [2005]: *Food Aid or Food Sovereignty? Ending World Hunger in Our Time*. The Oakland Institute, October.
- Sapa A. [2010]: *Bezpieczeństwo żywnościowe w krajach rozwijających się*. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy*, Bydgoszcz, (w druku).
- The State of Food Insecurity in the World 2001*. [2002]. FAO, Rzym.
- The State of Food Insecurity in the World 2006. Eradicating world hunger – taking stock ten years after the world Food Summit*. [2006]. FAO, Rzym.
- The State of Food Insecurity in the World 2009. Economic crises – impacts and lessons learned*. [2009]. FAO, Rzym.

Tomczak F. [2005]: Gospodarka rodzinna w rolnictwie: uwarunkowania i mechanizmy rozwoju. Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Trade Reforms and Food Security. Conceptualizing the Linkages. [2003]. FAO, Rzym.

U.S. International Food Assistance Report 1999. [2000]. USAID, Waszyngton D.C..

U.S. International Food Assistance Report 2008. [2009]. USAID, USDA, Waszyngton D.C.

WFP. [2010a]. [Tryb dostępu:] <http://www.wfp.org/hunger/faqs#bkHUNGER>. [Data odczytu: 10.07.2010].

WFP [2010b]. [Tryb dostępu:] <http://www.wfp.org/fais/>. [Data odczytu: 10.07.2010].

White Paper on Food Aid Policy. [2006]. CARE USA, June 6.